

Alpamiş destanında sayıların anlamları ve değerlendirilmesi üzerine bir inceleme

şerife Seher EROL ALIřKAN¹

APA: Erol alışkan, ř. S. (2019). Alpamiş destanında sayıların anlamları ve değerlendirilmesi üzerine bir inceleme. RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, (14), 183-197. DOI: 10.29000/rumelide.541010

Öz

Alpamiş Destanı, Türk dünyasında en fazla yaygınlık gösteren destanlardan biridir. Bir nevi Türklerin ortak destanı olan Alpamiş Destanı, içerisinde Türk kültürüne ait birçok özelliği barındırması açısından da oldukça önemli bir yere sahiptir. Alpamiş Destanının taşıdığı özelliklerden biri de milletlerin inanç sistemlerini, gelenek ve göreneklerini, bulunduğu coğrafi konumu, değer yargılarını vb. sayılar vasıtasıyla sembolleştirerek anlatmasıdır. Destanda sayılar daha çok dini semboller içermekte ve eski Türk inançlarından İslam dinine bu sayıların yansıması görölmektedir. Fazıl Yoldaşoğlu'ndan hareketle incelenen destanda bazı sayıların daha az kullanılmasına karşılık bazı sayıların Türk-İslam kültüründeki önemi aşıkârdır. Mitoloji ve dinle ilişkisi bulunan sayılar her dönem gizemli olarak kabul edilmiştir. Sayıların derin anlamlarına inildiğinde yeni durumlarla karşılaşılması sayılara verilen önemi daha da artırmıştır. Halk edebiyatı türlerinden önemli bir yere sahip olan destanlarda tıpkı diğer motifler gibi sayılar da yoğun bir biçimde yerini almıştır. Alpamiş Destanında da üç, yedi, dokuz ve kırk gibi sayıların destanın geneline hâkim olduğu görölmektedir. Aynı zamanda bu sayılar Türk-İslam kültür ve medeniyetinde oldukça önemli bir yer teşkil etmektedir. Bu alışmada Alpamiş Destanında nadir olarak ya da sıklıkla karşımıza çıkan sayılara yer verilmiş olup bu sayıların genel anlamları üzerinde durulmuş ve değerlendirilmesi yapılmıştır.

Anahtar kelimeler: Alpamiş, destan, sayı, sembol, kültür.

A review on the meaning and evaluation of the numbers in Alpamysh epic

Abstract

The Alpamysh Epic is one of the most widespread epics in the Turkish world. The Alpamysh Epic, which is sort of a common epic of Turks, occupies a very important place since it contains many characteristics of Turkish culture. One of the characteristics of the Alpamysh Epic is the fact that it tells the belief systems of the nations, their customs and traditions, their geographical location and their value judgments etc. by symbolization through numbers. In the epic, the numbers mostly contain religious symbols and the reflection of these numbers is seen on the old Turkish belief Islam. In the epic reviewed according to Fazıl Yoldasoglu, while some of the numbers are used less than the others, the use of some numbers in the Turkish-Islamic culture is obvious. The numbers, which are related to mythology and religion, have been considered mysterious in all periods. The fact that new situations are encountered when expanding on the meanings of the numbers increased the importance given to the numbers even more. The epics, which have an important place among the folk literature genres, included numbers intensively just like other motifs. In Alpamysh Epic, it is seen that the numbers such as three, seven, nine and forty are dominant throughout the epic. At the same

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Bartın Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, (Bartın, Türkiye), serol@bartin.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-6427-3751 [Makale kayıt tarihi: 20.01.2019-kabul tarihi: 16.02.2019; DOI: 10.29000/rumelide.541010]

time, these numbers occupy a very important position in Turkish-Islamic culture and civilization. In this study, the numbers, which are rarely or frequently encountered in Alpamysh Epic, are presented and the general meanings of these numbers are emphasized and evaluated.

Key words: Alpamysh, epic, number, symbol, culture.

Giriş

Destan, milletlerin yaşamış olduğu önemli olayları ve bu olayların bıraktığı izleri bir kahraman etrafında manzum/mensur olarak anlatan halk edebiyatı ürünüdür. Milletlerin kültür zenginliğine önemli bir katkı sağlayan destanlar, nesilden nesle sözlü gelenekle aktarılmış ve daha sonra yazıya geçirilerek muhafaza edilmiştir.

Ekici destanı şu şekilde tanımlamaktadır:

Destan; bir millet veya toplumun hayatında derin bir iz bırakmış olaylardan kaynaklanıp; çoğunlukla manzum, bazen de manzum-mensur karışık; birden fazla olayın aktarımına izin veren genişlikte; usta bir anlatıcı tarafından veyahut da ustalardan öğrendiğini aktaran bir çırak tarafından, bir dinleyici kitlesi önünde, bir müzik aleti eşliğinde ya da bir melodiyle anlatılan; sözlü olarak anlatılanlarından bazıları yazıya geçirilmiş; bir milleti veya toplumu sonuçları bakımından ilgilendiren bir kahramanlık konusuna sahip; dinlendiğinde veya okunduğunda milli değerleri, şahsî değerlerin üstünde tutmayı benimseten sözlü veya yazılı edebî yaratmalardır (Ekici, 2014: 18).

Destan terimi lehçelere göre farklılıklar göstermektedir. İncelenecek olan Alpamış Destanı, Özbek Türklerine aittir ve *Özbek dilinde dâstân ve epos terimleri kullanılmaktadır* (Ata Yıldız, 2015: 51). Türkiye Türkçesine de şekil ve içerik olarak Farsça “dastân” kelimesinden geçen bu terim, epik konulu anlatı türüdür.

Alpamış Destanı, Türk dünyasında en fazla yaygınlık gösteren destanlardan biridir. Özbek Türklerinde Alpamış olarak adlandırılan destan, farklı bölgelerde farklı isimlerle tanınmaktadır. Altaylarda Alıp-Manaş, Oğuzlarda ise Bamsı Beyrek Destanı buna örnek verilebilir. *Bamsı Beyrek, Alpamış olarak Altay Dağları etrafında ve Kafkasya çevresinde yaşayanlarla destanî halk hikâyesine dönüşürken Özbek sahasında, bütünüyle halk hikâyesi haline gelmiştir... Özbek varyantı, sadakat, kibir, evlat sahipliğinin önemi, sabır ve alpk kavramlarıyla temellenen metinlerdir* (Yoldaş, 2000: 22). Ernazar Bahşı, Alpamış Destanı üzerinde hanlıklar döneminde çalışmış ancak o dönemde yazıya geçirme imkânı bulamamıştır. Alpamış Destanı ilk defa Gazi Âlim Yunusov tarafından yazıya geçirilmiş ve bahşılardan derlenen destan, Bilim Ocağı dergisinde 1923 yılında yayımlanmıştır. Türk dünyasında geniş bir yere sahip olan destanın bazı bölümleri kaybolmuştur. Destanın tamamı ise 1969 yılında Töre Mirzayev tarafından yayımlanarak Türk kültüründeki yerini almıştır (Ata Yıldız, 2015: 121).

Alpamış Destanı, Özbek Türklerinin gelenek, görenek, örf, adet ve törelerini içermesinin yanı sıra kişilerin lakaplarını, o dönem meslekleri vb. hakkında bilgiler sunması bakımından önemlidir. Türk milletleri arasında farklı isimlerle adlandırılan destan, Türkler arasındaki kültür bağına da ortaya koymaktadır. *“Alpamış” Özbekistan’da en yaygın ve en meşhur halk destanlarından biridir. Fazıl Yuldaşov’un anlatmasıyla birlikte 1922-1958 yılları arasında 15 kez derlenmiştir* (Jirmunskiy, 2011: 129). Bütün bu derlemelere rağmen:

Folkloristler tarafından pek çok defa yayımlanan destanın en mükemmel varyantının Bulungur destancılık mektebinin en önemli ve son temsilcisi olan Fazıl Yoldaş oğlundan derlendiği belirtilmektedir. Hacminin genişliği ve dilinin mükemmelliğiyle ve bazı motif farklarıyla diğerlerinden ayrılan bu varyant, birkaç defa yayımlanmış, 1998 yılında iki kısım tek kitap olarak

Töre Mirzayev tarafından Tařkent'te yayımlanmıştır. Bu yayın, 2000 yılında Türkiye Türkçesine aktartılarak, Atatürk Kùltür Merkezi tarafından yayımlanmıştır (Öz Özcan, 2006: 33).

Fazıl Yoldaşoğlu'ndan hareketle Alpamiş Destanının içeriği şu şekildedir:

On altı soydan oluşan Kongırat elinde Dabanbiy adlı biri yaşar. Dabanbiy'in Alpinbiy adında bir oğlu vardır. Alpinbiy'in de iki oğlu olur. Büyük oğlunun adını Bayböri, küçük oğlunun adını ise Baysarı koyar. Baysarı zengindir, Bayböri ise şahtır. Bayböri ve Baysarı'nın çocukları olmaz, bu nedenle de toplum tarafından aşağılanırlar.

Bayböri ve Baysarı, on altı soylu Kongırat elinde büyük bir sùnnet düğününe katılırlar. Bu iki kardeşin çocukları olmadığı için iyi bir şekilde ağırlanmazlar. Bu durum üzerine Bayböri, "*şuradan şahmerdan Pir'in bahçesi, üç günlük yoldur, her kim oraya gidip kırk gün geceler ve ne dilerse muradına erermiş*" der. Bu iki kardeş, çocukları olması için şahmerdan Pir'in yolunu tutarlar. Daha sonra Pir, Bayböri ve Baysarı'ya Kongırat'a varınca halkı toplayıp sofra düzüp eğlence yapmalarını ve düğüne gelip çocukların adını koyacağını söyler. Kongırat'a varan iki kardeş kırk gün kırk gece düğün yapar. Bunun üzerine eşleri hamile kalır. Bayböri'nin bir oęlu ve bir kızı, Baysarı'nın ise bir kızı olur. Bu sevincin üzerine tekrardan kırk gece düğün yapılır. Düğün sırasında şahmerdan Pir gelir, Bayböri'nin oğlunun adını Hekimbek, kızının adını ise Kaldıręaçayım koyar ve Baysarı'nın kızının adını ise Berçin koyar. Pir, Hekimbek ile Berçin'i beşik kertmesi yapar. Daha sonra bu üç ocuk yedi yaşına girer. Alpinbiy'in dedesinden kalan on dört tunçtan yayı vardır. Yedi yaşındaki Hekimbek, bu on dört batman yayı eline alır, kaldırır ve çekip bırakır. Bunun üzerine şahmerdan Pir, "*dünyadan doksan alp geçti bunların başı Rüstem-i Dastan idi, sonuncusu da Alpamiş olsun*" der. Bunun üzerine Alpamiřbek, doksan alpten biri olur ve yedi yaşında Alpamiş adını alır. şahmerdan, Alpamiş'in sırtını sıvazlar ve böylece ateşe atsalar yanmaz, ok atılsa fayda etmez ve yanından kırklar ayrılmaz olur. Bayböri, zalim ve merhametsizdir. Adamlarını Baysarı'ya gönderir, zekât vermelerini söyler. Bu duruma çok sinirlenen Baysarı, Bayböri'nin adamlarını yakalayıp yedisinin karnına kazık akıp öldürür ve diğer yedisinin de kulak ve burnunu kendilerine yedirip atın üstüne ters bindirir. İşte zekât budur, deyip Kongırat'a gönderir. Bayböri'nin zalimliğine dayanamayan Baysarı, göç etmeye karar verir. Halkıyla birlikte Kalmak şehrine varmak üzere yola çıkarlar. Kalmak yurduna varınca şah, topraklarında yaşamaları için izin verir. On dört yaşında olan Berçin'in güzelliği herkesçe bilinir ve talipleri çoktur. Ancak Alpamiş'a beşik kertmesi olan Berçin, Alpamiş'ın yolunu gözlemektedir. Surhayil adlı bir kadının yedi oęlu vardır ve küçük oęlu Karacan'a beyin kızını almak için dokuz yaşlı yoldaş bulup yola koyulur. Diğer pehlivanlar da Berçin'i almak istemektedirler. Bunun üzerine Berçin, Alpamiş'ın yolunu gözlediğini söyler ve hepsine ağır sözlerde bulunur. Yoğun baskı altında kalan güzel, altı ay mühlet ister. Berçin, babasının on yiğidini ve doksan kamışlık yilkısından on atı seçip alır ve Alpamiş'a mektup gönderir. Fakat askerler mektubu Bayböri'ye verirler, Alpamiş'ın gitmesini istemeyen Bayböri mektubu saklar. Kaldıręaç mektubu bulur ve Alpamiş'a verir. Altı aylık süre de dolmak üzeredir. Çaresiz kalan kız "*dört şartım var, bu dört şartımı yerine getirenle evleneceğim*" der. Bu dört yaşın sonunda Alpamiş birinci gelir ve beyin kızıyla evlenir. Alpamiş, beylik yapıp Karacan ile devran sürüp Berçin'le gülüp oynayıp yurduna sahip olur. Baysarı ise Kalmak şah'ına köle olur ve maruz kaldığı kötülöklere göğüs germeye çalışır. Surhayil, Alpamiş'ın yaptıklarının intikamını almak için Kalmak şah'ını dolduruşa getirir. Bunun üzerine Kalmak şah'ı onları öldürmeleri için arkalarından kuvvet gönderir ve gelen kuvvet yenilgiye uğratılır. Kalmak şehrinde çaresiz kalan Baysarı, kervanlarla Berçin'e haber gönderir. Alpamiş kırk bir yiğidiyle yola çıkar. Yolda bu kırk bir yiğit ve Alpamiş, Surhayil ile karşılaşır. Surhayil, Alpamiş'tan intikam almak için Alpamiş'ın güzergâhı üzerine ev yaptırmıştır. Kırk iki yiğide kendisini acındıran ihtiyaer kadına yiğitler ana deyip, evine misafir olurlar. Surhayil, Alpamiş'ın kırk adamını yakar fakat bir türlü Alpamiş'a bir şey yapamaz.

Çünkü Alpamiş doğduğunda Şahimerdan Pir, Alpamiş'i kötülüklerden koruması için birtakım şeyler yapmıştır. Bu durumun üzerine Alpamiş'i derin bir zindana atarlar. Her tarafa Alpamiş'in öldüğü haberi yayılır. Berçin de hamiledir ve doğum yapar, çocuğun adını Yadgâr koyar. Alpamiş'in öldüğü haberine dayanamayan kız kardeşi Kaldırkaç, dağlarda çobanlık yapmaya başlar. Kuyuda yedi yıl kalan Alpamiş, kendini Hz. Yusuf'a benzeter. Kuyuya bir gün yaralı bir kaz düşer. Kazı iyileştiren Alpamiş, yazdığı mektubu kaza bağlayıp salar. Bu mektup Kaldırkaç'a ulaşır. Kaldırkaç, haberi hemen Karacan'a ulaştırır. Karacan, Alpamiş'i kurtarmak ister fakat Alpamiş, kuyudan çekilerek kurtarılmak istemez ve Karacan'ın işini zorlaştırır. Karacan da Alpamiş'i kurtaramadan eli boş döner. Alpamiş, Kalmuk Şah'ının kızı olan Tavka'nın vasıtasıyla atına haber yollar ve Alpamiş'i atı gelip kurtarır. Alpamiş yedi yıl kuyuda bulunduğu zaman ülkesinde pek çok hadise olmuştur. Bu hadiselerden en önemlisi Bayböri'nin evlatlığının estirdiği terördür. Bayböri'nin evlatlığı, Berçin'le evlenmek ister ve düğün hazırlığı başlar. Yaşadığı topraklara gelen Alpamiş, kendisini kimseye tanıtmaz. Berçin, Alpamiş'i tanır ve oğluna babasının döndüğünü söyler. Alpamiş düşmanları alt eder ve karısı Berçin'e kavuşur ve daha sonra amcası Baysarı'yı, Kalmuk ülkesindeki esir hayatından kurtarıp ülkesine döner.

1. Alpamiş destanında sayılar

Birçok kültürde değer atfedilen sayılar, görünen dünyanın ardındaki öğrenmeye yarayan giz çözücüler gibi kabul edilmiştir. Yunan Filozof Pisagor'un *evren sayılardan oluşmuştur* (URL-1) sözü bunu destekler niteliktedir. Buradan hareketle insanoğlu var olduğu günden beri evrenin sırrını çözmeye ve sayılara önem vererek evreni anlamlandırmaya çalışmıştır.

Sayı isimleri, dillerin temel kelimeleri arasında yer almaktadır. Varlıkları, hemen hemen dillerin varoluşları ile aynı tarihlere denk geldiği için de sayılar, o dili konuşan milletlerin inançlarından, sosyal ve coğrafi çevrelerinden, etkileştikleri kültürlerden, tarihlerinin her olayından, gelenek ve göreneklerinden izler taşımaktadırlar. İşte bütün bu birikimleriyle sayılar, dillerin millî özelliklerini en iyi yansıtan kelimelerindendir. Destanlar, milletlerin duygu ve düşüncelerini, hayallerini, inançlarını, gelenek ve göreneklerini, dünya görüşlerini, ideallerini, kısaca millet olma vasıflarını, bir nesilden diğer nesile taşıyan edebî ürünlerdir. Destanların bu özelliklerinden dolayıdır ki sayılar, yukarıda belirttiğimiz izleri, en çok burada etkili bir biçimde ifade edebilmektedir (Çelik Şavk, 2013: 52).

Çalışmamızda incelenen sayıların yanı sıra destanda seksen, yüz on dört, dört yüz, beş yüz, on iki bin ve on üç bin gibi sayılarla da karşılaşmıştır fakat bu sayıların destanda sadece bir iki yerde geçmesi sebebiyle incelemeye gerek duyulmamıştır.

1.1. Bir

Bir, sayıların başlangıcıdır ve her kültürde önemli bir yere sahiptir. Bir sayısı, benzersiz olmayı anlatmasının yanı sıra *sayılar ve varlıkların sonsuz dizisi bir'den çıkar. Sayıların özü bir'dir* (Çetinkaya, 2003: 92).

Destanda bir sayısına en belirgin şekilde Baysarı'nın bir çocuğu olmasında karşılaşmaktayız. Baysarı'nın, başına gelen bu felaketlerin sebebini bir çocuğu olmasında gördüğü durumlara çok az olsa da rastlanılmaktadır. Bir sayısı Berçin'e yansımış ve onu eşsiz güzelliğiyle dillere destan etmiştir. Bir sayısına destanın ikinci bölümünde Alpamiş'in her gün bir koyun yemesinde de rastlanır. Burada bir sayısı kahramanın gücünü göstermektedir.

Bir her sayıya nüfuz etmiştir. Bütün sayıların ortak ölçüsüdür. Bütün sayıları kendisinde birleştirmiştir ister çıkartarak ister çarparak (Schimmel, 2017: 45). Bir sayısı destanda her ne kadar

kendini çok göstermese de eski Türklerin tek tanrı inancına sahip olmaları ve İslam'a geçişleriyle birlikte tek tanrı inancının devam etmesi bir sayısını Müslüman ve Türk toplumunda önemli kılmaktadır. *Sayma sayılarının en küçüğü olan bir, benlik duygusunu verir. Tasavvufta ise vahdettir* (Hazar ve Şengönül, 2012: 2). Allah'ın birliği, Tevhid inancı olarak adlandırılmış ve halk arasında bir şeyi tekli sayılarda bırakmak alışkanlık haline gelmiştir.

1.2. İki

Destanda iki sayısına birkaç yerde rastlanmaktadır:

Alpamış kemikten iki tane saz yapmış idi (Yoldaş, 2000: 318).

İki ekmek olarak fiyat kesti,

İki ekmeği satıp (Yoldaş, 2000: 319).

Destanda iki sayısının geçtiği önemli bir yer de *İki yarım birleşirse bütün olur* sözüdür (Yoldaş, 2000: 414).

İki yarım birleşirse bütün olur sözü, evrende her canlının çift yaratılması ile bağlantılı olarak kabul edilebilir. Evrenin gizemini iki sayısı ile anlamlandırma yoluna gidilmiştir. *İki kuşkudur, anlaşmazlıktır, uyumsuzluktur, çekişmedir, çift cinsiyettir, iki daldaki ikiz meyvedir, tath ve acı* (Schimmel, 2017: 50). Hatta tüm farklılıklara rağmen bir arada bulunmanın adıdır. Halk arasında *"Yalnızlık Allah'a mahsustur"* denilir. Kişioğlu kendisine eş arar. *"Tabiatta her şey zıddı ile kaimdir"* hükmünden dolayı er kişinin de eş olmalıdır (Hazar ve Şengönül, 2012: 3).

Halk arasındaki inançlarda, özellikle de Doğuda iki sayısının hayli korku saldığı görülür; Kimse aynı anda iki şey yapmamalıdır, aynı günde iki evlilik olmaz, iki kardeş iki kız kardeşe aynı günde evlenmemelidir. İki akraba aile aynı odada yaşayamaz (Schimmel, 2017: 58). Müslüman toplumlardaki uygulamalarda hep tek sayılarda bırakma yoluna gidilmiştir. Yukarıda da zikredildiği üzere Tevhid inancı bu duruma yol açmış olmalıdır.

1.3. Üç

Üç sayısı destanda yoğun olarak geçmektedir:

Üç gün durmadan yol gittiler. Üç gün yol gidip, Şahımerdan pirin bahçesine ulaştılar (Yoldaş, 2000: 26).

Üç tabakla yemek getirip, misafirlerin önüne koydu... Bu taraftaki yaşlılar eğer üç pirinç alırsa hiç şakası yok başını keserdi... Üç tabak yemekten yirmi pirinç azaldı (Yoldaş, 2000: 63).

Dönecek olursa üç aylık yol var (Yoldaş, 2000: 143).

Bir öbek evin önünden geçerken, bir gelin çıkıp baktı, Kultay'ı görüp, bunun üç tane keçisi vardır... (Yoldaş, 200: 400)

şeklinde karşımıza çıkar.

Birçok kültür ve dinde bir şekilde varlığını sürdüren üç sayısı, en çok değer atfedilen sayılardan biri olagelmıştır. Şamanizm inancına sahip toplumlar dünyanın gökyüzü, yeryüzü ve yeraltı gibi üç katmandan oluştuğuna inanmışlardır. Halk arasında da geniş yer edinen üç sayısı, *Allah'ın hakkı üçtür* gibi deyimlerle vurgulanmıştır. Üç sayısı Hıristiyanlıkta ise baba, oğul ve kutsal ruh üçlemesiyle karşımıza çıkmaktadır.

Eski Türk inancından İslam'a yansıdığını söyleyebileceğimiz üç sayısı; *İslam'ın mutlak tek tanrıcılığında bile kendisine yol bulabilmiştir. İnanç açıklamasının Şii biçimi – “Allah'tan başka tanrı yoktur; Muhammed Allah'ın habercisidir, Ali Allah'ın yakınıdır” - şiirde ve süsleme sanatlarında sayısız Allah-Muhammed-Ali üçlülüklerine yol açmıştır* (Schimmel, 2017: 69).

Hülasa üç sayısı destanda üç gün yol gitmek, üç tabak yemek, üç pirinç, üç aylık yol ve üç tane keçi olarak geçmektedir.

1.4. Dört

Destanda dört sayısına genellikle dinî öğeleri temsil etmesiyle rastlanmaktadır:

Kible tarafından bir ay doğup geldi,
Aydın çevresinde dört tane yıldız vardı (Yoldaş, 2000: 121).
Aydın çevresinde dört tane parlak yıldız varsa,
Yıldız değil, dört halife mukarrer (Yoldaş, 2000: 122).

Baysarı'nın kızı Berçin, dört şart koşar ve der ki:

Bu dört şartımı yapan kişiye varırım (Yoldaş, 2000: 147).

Şah'ın kızı Tavka, Alpamış'ı zindandan kurtarmak için:

Dört tanesini işe başlatır (Yoldaş, 2000: 329).
Dört işçi tünel kazar
Dört işçi durmadan çalışır (Yoldaş, 2000: 330).

İslamiyet'te dört sayısının önemli bir yeri vardır. Bir Müslüman dört yasal eş edinebilir ve dört sayısı, İslam tarihinde dört halifeye işaret etmektedir. Sufi ermişler arasında Abdal denen dört ermiş önemli bir rol oynamıştır ve dört sayısıyla bağlantılı olan 40, 400 ya da 4000 kişilik insan grupları efsanelerde ve masallarda çok sık geçmektedir (Schimmel, 2017: 95).

Mitolojide de dört sayısıyla farklı şekillerde karşılaşılmaktadır. Dünyanın dört gök öküzün üzerinde durduğu, dört ana yön, dört mevsim, dört renk, dört yıldız ve yeryüzünün dikdörtgen şeklinde olduğu gibi hususlar mitoloji ile açıklanmaktadır (Durbilmez, 2009: 72).

Destanlarda bazı sayılara sıklıkla bazılarınıysa nadir olarak değinilmiştir. Dört sayısı destanların genelinde hâkimdir. Durbilmez dört sayısının destanlardaki kullanımını ile ilgili şunları söylemektedir:

Dört sayısının Türk destanlarında da kullanıldığı görülmektedir. Sadece Başkurt Türklerinden derlenen destanlar bile bu sayının destanlarda nasıl kullanıldığını gösterecek ölçüdedir: Dört uruk, dört bahadır, dört yol kavşağı vs. (Durbilmez, 2009: 74).

Ağırlıklı olarak din ve mitolojide kullanılmış olan dört sayısı, diğer sayılar gibi önemli bir yer tutmuş ve anâsır-ı erbaa (dört unsur) şeklinde doğada da karşılığını bulmuştur.

1.5. Beş

Destanda beş sayısına çok az rastlanılmasına rağmen beş sayısı önemli bir işlevle kendini göstermektedir:

Şahımerdan Piri, Baybörü'nin oğlunun adını Hekimbek koydu. Sağ omzuna beş elini vurdu. Beş elinin yeri leke olup, beş pençenin yeri belli oldu (Yoldaş, 2000: 28).

Gidiş kırk gün, dönüş beş gün bey dostum (Yoldaş, 2000: 159).

Beş sayısının önemi Şahımerdan Piri'nin Alpamış'a çeşitli olağanüstü özellikler kazandırarak onu kötülüklerden koruması şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Schimmel'in de tespiti üzerine *beş insan ruhudur. İnsanoğlunun iyilikten ve kötülükten ibaret olması gibi, beş, tek ve çift sayıdan elde edilen ilk sayıdır... Beş genellikle insan yaşamıyla ve beş duyuyuyla bağlantılıdır* (Schimmel, 2017: 103).

Millet olma bilincine sahip olan Türklerin İslamiyet'i kabul etmeleriyle birlikte İslam'ın beş şartı kendini göstermiştir. Türk halk kültüründe şubat ayının eski adı *beşedir*. Bir işe yaramayan insanlar için günlük dilde *beş kuruş etmez* şeklinde ifadede bulunulur (Gabain 1998' atfen Hazar ve Şengönül, 2012: 6).

Beş sayısının yukarıda verilen özelliklerinin yanı sıra halk edebiyatı ürünlerinde *kahramanın olağanüstü doğumu, çabuk büyümesi, olağanüstü gücü vb.* unsurlarda motif olarak kullanımı da dikkat çekmektedir (Arıkan, 2007: 7).

1.6. Altı

Destanda altı sayısına, ay ile birlikte bir tamlama oluşturulmuş şekilde rastlanmaktadır:

Kongırat elinden rica edeyim,

Altı aya kadar ben yoluma bakayım

Altı ay süre verin devletli bey (Yoldaş, 2000: 84).

Mektupta: "Altı aylık yola geldim, doksan aple kavga içinde kaldım, altı ay mühlet aldım, benden ümidi varsa, Alpamış gelsin, yoksa cevabımı versin" diyordu (Yoldaş, 2000: 92).

Altı sayısının İslam dinindeki en önemli yeri Araf/54'de geçtiği gibi *gerçekten sizin rabbiniz altı günde gökleri ve yeri yaratan sonra arşa istiva eden Allah'tır* (Hzr. Parlıyan, s. 103). Semavi dinlere göre altı iş günü belirlenmiş ve İslam'da Cuma, Yahudilikte Cumartesi, Hıristiyanlarda ise Pazar dinlenme günü olarak kabul edilmiştir. Buradan da anlaşılacağı üzere altı gün çalışma ve bir gün de dinlenme süresi bırakılmıştır.

Bir sayının kendisi hariç tüm pozitif tam bölenlerinin toplamı o sayıya eşitse bu sayıya mükemmel sayı denir. Ve altı mükemmel sayıdır (Hazar ve Şengönül, 2012: 7).

1.7. Yedi

Destanda yedi sayısı önemlidir. Üç çocuğun büyüüp bilinçlendiği yaşları yedidir ve Hekimbek'in Alpamış lakabını alması yedi yaşında olmuştur: *O zaman Hekimbek yedi yaşına girdi. Alpinbiy'in dedesinden kalan on dört tunçtan olan yayı vardı. İşte yedi yaşındaki çocuk Hekimbek bu on dört batman yayı eline alıp, kaldırıp çekti, çekip bıraktı... Yedi yaşında yayı kaldırıp attığı için Alpamış'a alp adı verildi* (Yoldaş, 2000: 28).

Yedisinin de karnına kazık çakıp öldürdü. Diğer yedisinin de kulak ve burnunu kesip, kendilerine yedirip, atna ters bindirip, atın üstüne bağlayıp, "İşte zekât budur" deyip Kongırat'a doğru gönderdi (Yoldaş, 2000: 30).

Han'ın Çibar atı yarışı birinci bitirip, hızla gelip, kadife çadırı yedi defa dolanıp, Karacan atın dizgini çekip, durdu (Yoldaş, 2000: 187).

Alpamış, zindanda yedi yıl mahsur kalır:

Yedi yıl zindanda yattım,
Sürekli ağlayıp azap çektim,
Şükür hakkın dergâhına,
Hiç görmemiş gibi oldum (Yoldaş, 2000: 369).
Keşel yurduna giden baban gelmiştir,
Yedi yıl kalmaklara esir olmuştur (Yoldaş, 2000: 430).

Yukarıda verilen örneklerden de anlaşılacağı üzere Baysarı ve Alpamış'ın esir olma süreleri aynıdır. Baysarı Kalmak'lara yedi yıl esir olurken Alpamış ise atıldığı zindanda yedi yıl kalır. Alpamış'ın yedi yıl zindanda kalışı Hz. Yusuf'un yedi yıl zindanda kalışına telmihtir. Ayrıca destanda Alpamış zindanda mahsur iken kendisi ile Hz. Yusuf arasında bir bağ kurmuştur. Destandaki sayıların genellikle dinî semboller içerdiği buradan hareketle söylenebilir.

Birçok mistik anlam yüklenen yedi sayısı neredeyse her kültür ve dinde kendine yer edinmiştir. Kadim İsrail'de kurban kefaretinde 7 kez kan akıtılır ve Süleyman'ın Tapınağı açıldığında 7 gün süren en büyük şenliklerde olduğu gibi 7 günlük bir kurban töreniyle kutlanır (Schimmel, 2017: 127). Yahudiler açısından yedi sayısının öneminin buradan geldiği söylenebilir. Kabala adı verilen Yahudi felsefesinde yedi ile başlayan olaylar Yahudiler için önemli kabul edilmiştir (URL-1, 2017). Hıristiyanlık ve Müslümanlık inancında belirli bir süre uyuduklarına inanılan yedi uyurlar mevcuttur. İslam'da da önemli yeri bulunan yedi sayısı, Kâbe'nin yedi kez tavafı, Safa ve Merve arası yedi kez gidiş-dönüş yapılması gibi uygulamaların yanında yedi sayısı Kur'an-ı Kerim'de en yaygın tekrar sayısıdır. Bunların yanı sıra efsanelerde karşılaşılan yedi başlı ejderha, yılan vb. gibi mitik yaratıklar mevcuttur. Rüyada âşık olma, yedi yaşındayken de olabilmektedir: Âşık Garip, Şahsenem'i yedi yaşındayken rüyasında görüp âşık olur (Erol, 2012: 194).

Yedi sayısı tüm dünyada şansın sembolü olarak da bilinir (URL-1, 2017). Anlam yüklenmiş olan sayılar arasında yedi, diğer sayılara oranla daha mitik ve mistik unsurlar barındırmaktadır.

1.8. Dokuz

Dokuz sayısı Türklerde kutsal ve önemli bir sayıdır. Türkçede dokuzla ilgili birçok deyim ve atasözü vardır. Mesela doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar atasözü herkesçe bilinmektedir.

Çinliler ve Moğollar da dokuz sayısına önem vermişlerdir. "9 göksel küreden söz eden Türklerin, 9'dan öte hiçbir şey yoktur" (Schimmel, 2017: 161) deyişleri dokuz sayısına verdikleri değeri ortaya koymaktadır.

Eski Türklerde dokuz tuğ ve davul hâkimiyet alametidir. Mehterde de dokuzar çalgıcı bulunur. Altmış dört kişiden oluşan mehter takımı “*dokuz kat mehter*” diye isimlendirilmiştir. Hanlara verilen armağanlar dokuz kat olarak sunulmuş, Dede Korkut hikâyelerinde de dokuz motifi pek çok yerde kullanılmıştır. Eski Türk boylarında *Tokuz* adı çok geçer. Orhun Yazıtlarında *Tokuz Oğuz* ifadesi, Bilge Kağan Kitabesi'nin doğu yüzünde geçmektedir. Türklerde sayıların kişi adı olarak kullanıldığı da bilinmektedir (Rasonyi 1963'e atfen Hazar ve Şengönül, 2012: 9). Kısacası dokuz sayısı, Türk kültüründe önemli bir semboldür. Dokuz, diğer kültür ve dinlerden ayrı olarak yalnızca Türk kültüründe üzerine değer atfedilen önemli bir sayıdır denilebilir. Hatta Oğuzların dokuz kola ayrılması bunu kanıtlar niteliktedir. Dinî açıdan ise Hz. Musa'ya dokuz delil verilmesi (İsra 17/121) dokuz sayısının semavi dinlerdeki sembolüdür. *İslam kozmolojisine göre evren 9 küreden kurulmuştur* (Schimmel, 2017: 160).

Alpamış Destanında ise kullanım yeri kısıtlı olmakla birlikte şu şekilde geçmektedir:

Aydan ay, günden gün geçti, dokuz ay dokuz gün dokuz saatten sonra kadınların doğum günü geldi (Yoldaş, 2000: 27). Burada, Baysarı ve Bayböri'nin eşlerinin hamile oldukları süreyi ifade etmek için kullanılmıştır.

Bunun dışında diğer kültür ve dinlerde önemli olmamakla birlikte dokuz sayısı asıl yerini eski Türk gelenek ve inançlarında bulmaktadır. Dokuz sayısına Türk kültüründe geniş bir anlam yüklenmesine rağmen destanda bu sayıya nadir rastlanılmaktadır.

1.9. On

Destanda sadece *Berçin on bin evli Kongrat'ın yiğidinden on yiğidi seçip aldı. Babasının doksan kamışlık yilkısından on atı seçip aldı... On kişiyi görevlendirdi, mektubunu verdi, atları eğerletip, iyi yolculuklar dileyip, dua edip, bir söz söyledi...* (Yoldaş, 2000: 85) şeklinde geçmektedir. Ancak bu sayının din ve kültür açısından önemi göz ardı edilemez.

On sayısının İslam'daki önemine Hz. Muhammed'in ilk Müslümanlar arasında cennet vaat edilmiş on kişiden söz etmesinde rastlanılmaktadır (Schimmel, 2017: 175). Yine İslam mezheplerinden olan Şia'da rastlanılan on sayısı Hz. Hüseyin'in şehit edildiği muharrem ayının onuncu gününü anımsatır. Bu ayda ilk on gün boyunca okumak için Dehnâme'ler “On Kitap” yazılmıştır (Schimmel, 2004: 118).

1.10. On İki

Orta Asya Türk boyları arasında yaygın olan Aleviliğin izleri Alpamış destanında da görülmektedir. İncelenen on iki sayısı destanda birçok yerde geçmektedir. Alevilikte on iki imam inancı ve on iki gün tutulan muharrem orucu bulunmaktadır (Yaman, 2001: 268).

Destanda on iki sayısı;

Nereye gitsen, Şahımerdan yar olsun,
On İki İmam, kırk Çiltan medetkâr olsun (Yoldaş, 2000: 105).
On İki İmam ruh olsa medetkâr (Yoldaş, 2000: 161).
Dünyayı terk etti, on iki Ahmed (Yoldaş, 2000: 342).
Hamîlik etti on iki Ahmed,
Yadgâr'a Allah çok kuvvet verdi,

Pirlerden geldi böyle keramet (Yoldaş, 2000: 440)

şeklinde karşımıza çıkar.

Müslüman yazarların kitaplarını on iki kısma ve on iki bölüme ayırdıkları bilinmektedir. Şii eğilimleriyle tanınan Bektaşî dervişlerinin 12 kamalı bir başlık giymelerine ve bellerine Hacı Bektaş taşı denen onikigen bir akik taşı takmalarına neden olmuştur (Schimmel, 2017: 197). Destanda da on iki sayısı dinî unsurları temsil etmede kullanılmıştır.

1.11. On Üç

On üç sayısı destanda kullanımı sınırlı olan sayılardandır. On üç sayısı çeşitli toplumlarda daha çok uğursuzlukla anılmıştır.

Destanda sadece, Karacan, on üç adamı ile çöle doğru ava çıktı, Alpamış tarafına doğru gidiyordu (Yoldaş, 2000: 124) şeklinde yer almıştır.

Şurası kesin ki, 12 ve 13 ile 13'ün halk masallarındaki genel rolü arasında kesin bir belirsizlik vardır, ama pek çok durumda 13'ün karakteri tekinsizdir (Schimmel, 2017: 202). Bu yüzden uğursuz sayı olarak da kabul edildiği söylenebilir.

1.12. On Dört

Destanda on dört sayısına Hekimbek'in kahramanlığını gösterdiği on dört tunçtan olan yayı kaldırıp çekip bırakması eyleminde rastlanır.

Alpinbiy'in dedesinden kalan on dört tunçtan olan yayı vardı. İşte yedi yaşındaki çocuk Hekimbek bu on dört batman yayı eline alıp, kaldırıp çekti, çekip bıraktı (Yoldaş, 2000: 28).

Zekât deyip bir kurnazlık yaptı,

Bayböriden on dört görevli geldi... (Yoldaş, 2000: 31).

Hekimbek girdi on dört yaşına,

Misafir oldu çobanların evine,

O gece tam seher olduğunda,

Allah'ın resulünü gördü düşünde (Yoldaş, 2000: 120).

Yemini yiyip yatan, hanın doru atı şöyle baktı: Kalmak tarafından on dört doru at göründü (Yoldaş, 2000: 124).

Ay'ın her halinin farklı bir anlam ifade ettiği İslam dininde *on dört*, yalnızca ayın döngülerinin ve Arap alfabesinin harflerinin sayısı olan 28'in yarısı değildir, aynı zamanda insan elinin 14 parçasının ve omurganın alt ve üst parçalarının her birindeki 14 omurun sayısıdır (Schimmel, 2017: 207). Hz. Muhammet'in güzelliğinin ayın on dördüne benzetilmesi on dört sayısını önemli kılan yakıştırmalardandır. Yani *14 güzellikle de bağlantılıdır: 14 yaş genç güzel sevgilinin ideal yaşıdır, tertemiz yüzlü sevgili dolunayla karşılaştırılır...* (Schimmel, 2017: 207). On dört sayısı destanda geçtiği yerlere göre değerlendirilecek olursa on dört batman yay ve on dört doru at gücü, asaleti ve güzelliği simgelemektedir. Destanda geçen Berçin'in güzelliğinin dillere destan olması, talibinin çok olması ve on dört yaşında Alpamış'la evlenmesi ile on dört sayısı arasında bağlantı kurulabilir.

1.13. On Beş

Destanda on beş sayısına nadir olarak rastlanılmaktadır.

Yarışın başında çekip bağlasan,
On beş gün önce atını sürsen,
Çözülünce öne geçer Özbek'in atı (Yoldaş, 2000: 149).

On beş sayısının destanda kullanım yeri on beş gün şeklinde olup süre bildirmek için kullanılmıştır.

1.14. On Altı

Alpamış Destanına konu olan yer, on altı soylu Kongırat elidir. Buradan hareketle on altı sayısıyla destanın ilk başladığı andan itibaren karşılaşılmaktadır. Destan şu şekilde başlar:

Eski zamanlarda, on altı soylu Kongırat elinde Dabanbiy adlı biri yaşadı (Yoldaş, 2000: 25).

Schimmel, on altı sayısını *mükemmel ölçü ve bütünlük sayısı* olarak tanımlamaktadır (Schimmel, 2017: 210).

1.15. On Sekiz

Destanda on sekiz sayısı önemli bir rol oynamamaktadır. Berçin on sekizinde dul kalmıştır ve bu durum şöyle anlatılmaktadır:

On sekizinde dul kalan
Hekimbek'in Berçin yâri,
Yoluna çık, Alpamış geldi (Yoldaş, 2000: 464).

Schimmel on sekiz sayısının İslamiyet'teki önemini şu şekilde belirtmektedir:

İslami gelenekte de başlangıç cümlecigi Bismillahirrahmanirrahim'deki (...) 18 sessiz harf bilinirdi. Belki de en uygun görüş herhangi bir işe başlamadan önce söylenen kutsama cümlecığının sayısından türetilen dünyaların sayısının 18.000 oluşudur. Sufiliğin bir kolu olan Mevleviler için 18 merkezi önem taşıyan sayılardan birisiydi ve çok katlı anlamları vardı: Celaleddin Rumi'nin büyük didaktik şiiri Mesnevi'nin giriş şiiri 18 dizeden oluşur (Schimmel, 2017: 217).

1.16. Kırk

Alpamış Destanında kırk sayısı destanın geneline hâkimdir.

Baybörü söyledi: - Şuradan Şahımerdan pirin bahçesi üç günlük yol tutarmış, her kim gidip gecelerse, devlet isteyen, devlet dilermiş, çocuk isteyen çocuk dilermiş, ahiret isteyen, iman dilermiş, kırk gün burada geceleyen kişi muradına erermiş (Yoldaş, 2000: 26).

Çocuklar doğduktan sonra on altı soy Kongırat soyunun ileri gelenleri duyunca topluca geldi. O zaman büyük-küçükler gelip, beylerin ağzından 'toy yapalım', dediğini duyup, toy'un gerektirdiği her şeyi hazırlayıp, birçok inek kestirip, yemekleri yaptırıp, fakirleri çaresizleri doyurup, böyle on altı soy Kongırat'ın erkeklerinden bekârların düğününü yapıp, herkesi toplayıp, kırk gün kırk gece düğün yaptı (Yoldaş, 2000: 27).

On altı Kongırat elinden, on bin evli, ekin ekmeği bilmeyen, hayvancılar ayrılıp, Baysarı'ya katıldı. Bunların hepsi zengindi, koyununun, devesinin, malının sayısı yoktu; bunların içinde malım yok diyen fakirin, kırk bin devesi vardı, koyunların sayısını kendisi de bilemezdi (Yoldaş, 2000: 37).

Ayrıca geleneksel biçimde Berçin'in kırk tane yardımcı kızı vardır.

- Baysarı'nın iyi bir kızı varmış
 Adı Berçin, kendi zülüflüymüş,
 Birçok kişi görmeye intizarmış,
 Atlas gömlek çok yakışmış,
 Kırk tane kız ona hizmetliymiş (Yoldaş, 2000: 64).
 On İki İmam, kırk Çiltan medetkâr olsun (Yoldaş, 2000: 105).
 Kırk bine kadar sürdüğü sürüsü... (Yoldaş, 2000: 118).
 Çölde görmüşsün kırk tane ejderha,
 Kırk ejderha kırk tane pi var... (Yoldaş, 2000: 123).
 Meğer kırk ruh ile resul peygamber beni Müslüman yapıp, arkadaşımı düşümde ruhuma gösterip, beni dost yaptı (Yoldaş, 2000: 124).
 Gidiş kırk gün, dönüş beş gün bey dostum
 Kırk beş gündür dostum gelme mühletim (Yoldaş, 2000: 159).
 Kırk günlük yoldan yarışma olmuş,
 Bunca yoldan bu zulümle gelmiş... (Yoldaş, 2000: 188).
 Yine birlikte gitmek için kırk yiğit katıldı (Yoldaş, 2000: 254).
 Kırk Kulaç zindanı kapatıp bitirin... (Yoldaş, 2000: 271).
 Atın kuyruğu kırk kulaç olmuş (Yoldaş, 2000: 343).
 Kırk açıcı kırk kazan kurup pilav pişirmekte idi (Yoldaş, 2000: 423).

Alpamyş Destanında kırk sayısı askerlerin ve Berçin'in yanında bulunan kızların sayısı olarak karşımıza çıkar. Halk edebiyatı ürünlerinde kırk sayısının önemli bir yeri vardır. Askeri birlikleri nitelemek, kırk oğlan ya da kırk kız doğuran anaların olması ve sevdiğini elde etmek isteyen kahramanın kırk zorlukla başa çıkması şeklinde karşımıza çıkarlar. Masallarda ya da destanlarda kahramanın doğumu, sünneti ve düğünü kırk gün kırk gece süren şenliklerle kutlanır. Halk ağzında karşımıza çıkan ve masallarda da yer edinen *kırk katır mı kırk satır mı* deyimini de mevcuttur.

40 gün boyunca büyük caminin kandilinin altında sabah duası okuyan birisi, gizemli aydınlanma sonrasında arayanların koruyucu ermişi olan Hızır'ı rüyasında görerek kutsanacaktır (Schimmel, 2017: 240). Kırk sayısının bu yorumu destanda geçen Baysarı ve Baybörü'nin çocukları olması için Şahımerdan Pirinin bahçesinde kırk gün gecelemeleriyle örtüşmektedir. *Kırk sayısına verilen önemin İslam'a da eski Türk kültüründen geçtiği söylenilebilir. Alevilerde dem, üçler, yediler, on ikiler ve kırklar aşkına çekilir. Bu âdetlerin eski Türklerdeki Tanrıları ifade ettiği düşünülebilir* (Yörükân, 2014: 93). Ayrıca *İslami gelenekte 40'ın önemi hem Kuran'dan hem de ilk vahyini 40 yaşlarında alan Hazreti Muhammed'in sözlerinden* (Schimmel, 2017: 238) açıkça anlaşılır. Kırk sayısı bu yüzden Türk kültüründe önemlidir. Epik destanlarda, dinî inanışlarda ve halk söylemlerinde geniş kullanıma sahiptir.

Halk edebiyatından tasavvufa, deyim ve atasözlerinden halk inançlarına kadar birçok alanda kullanılan kırk sayısı, bu yönüyle araştırmacıların dikkatini çekmiştir. Sayının niçin yaygın bir şekilde kullanıldığı sorusunun cevabı olarak akla ilk gelen düşünce, dinsel inanışlara bağlı olan ya da başka bir ifadeyle dinsel değerler yüklenen sayı ve simgelerin hayata yansımalarıdır. Bu inanışlar insanların günlük yaşamda yaptığı birçok pratikle hayata geçer (Güvenç, 2009: 86).

Sonuç olarak kırk sayısı Alpamiş Destanında çok sık kullanılmıştır. Geçmişte olduğu gibi bugün hâlâ kırk sayısının din ve kültür alanında kullanımı ve yaygınlığı devam etmektedir.

1.17. Kırk İki

Kırk ikisi gitmek için akşam yemek yiyip, yol hazırlığını yapıp, kırk iki yiğit atı eyerleyip, halk derin uykudayken, savaş gereçlerini hazırlayıp yola çıktı (Yoldaş, 2000: 254).

Destandan verilen örnekten de anlaşılacağı üzere kırk iki asker bir hazırlık içerisindedir.

Kırk iki, çoğu kez hazırlanma ve bekleme süresi olarak 40 gün gibi 7'şer günlük 6 hafta olarak ele alındığından 40'la yer değiştirir (Schimmel, 2017: 244).

1.18. Doksan

Destanda doksan sayısı, doksan alp şeklinde sıklıkla karşımıza çıkar. Bu doksan alpin başı Rüstem'dir ve bu doksan alpin sonuncusu ise Alpamiş olur.

“Dünyadan bir eksik doksan alp geçti, Alplerin başkanı Rüstem-i Dastan idi, sonu da bu Alpamiş Alp olsun. Doksan alpin biri olarak sayılsın” dedi (Yoldaş, 2000: 28).

İşte bu zenginler göçüp, malları Kökkamış elinden çıkıp, doksan dağı geçip, her yeri toza bulayıp, sürünün başlangıç kaç gün yol yürüyüp, aradan altı ay geçip, altı aydan sonra zenginler doksan dağdan sürülerini geçirip, Kalmak yurduna ulaşıp, kendilerinden bazı zenginler bu sürülerin arkasını toplayıp, yol gösterip bunlar da çok geçitleri aşıp, Kalmak yurduna, Çılbır Çölü'ne ulaştı (Yoldaş, 2000: 44-45).

Doksan gece gündüz geçti (Yoldaş, 2000: 90).

Kaldırkaç: doksan tane at sürün var, binecek at bulamaz mısın? (Yoldaş, 2000: 95).

Bu doksan ağıl koyun Baysarı'nın koyunlarıydı, doksan ağıl koyunun çobanın bilginine Kel Keykubat derlerdi (Yoldaş, 2000: 118).

Destanda doksan sayısı, çokluğu ve gücü temsil etmek adına önemli bir yere sahiptir. Kazak Türklerinin önemli destanlarından olan Ersayın Destanında da doksan sayısına şu şekilde rastlanılmaktadır: *Bozmonay adlı bir zengin doksan kölesi sahiplerine karşı ayaklanıyorlar* (İnan, 1976: 142). Kazak baksı duaları ve efsunlarında, Şaman ilahilerinde doksan sayısı sıkça geçer, ayrıca cenazelerde doksan kurban kesilmesi söylemleri de mevcuttur (İnan, 1986: 49-143). Dede Korkut Hikâyelerinde de çokluğu anlatmak için doksan sayısı, doksan ok ve doksan tümen şeklinde kullanılmıştır (Ergin, 2017: 113).

Sayılabilir miktarda nesnelere kesin sayısını bulmak için insanoğlu önce hesabı, sonra sayı kavramını keşfetmiştir (Daşdemir, 2013: 318). Ancak sayılar insanoğlunun onları keşfetmesinden önce de vardır. Sembol olarak kullanılan sayıların batın yönleri ön plana çıkmaktadır. Sayılar farklı kültürlerde gizemli, uğurlu/uğursuz vb. yakıştırmalarla kullanılmıştır. Alpamiş Destanı da içerdiği sayılar ile farklı bir anlam kozmolojisi sunmakta ve Türk kültürünün taşıdığı değerleri günümüze yansıtmaktadır.

Sonuç

Birçok kültürde değer atfedilen sayılar gizemleri nedeniyle sembolleştirilmiş ve bir giz çözücü olarak kullanılmıştır. İslam âlimlerinin kullanmış olduğu ebced usulü buna örnektir. Sembollerin geniş yer tuttuğu eski Türk geleneğinde sayılara birer sembol olarak sıkça rastlanılmaktadır. Bu çalışmada

incelenen Alpamiş Destanında da sayılar daha çok dinî semboller içermekte ve eski Türk inançlarından İslam dinine bu sayıların yansımaları görülmektedir.

Alpamiş Destanı neredeyse bütün Türk toplumlarında farklı isimlerle var olmuş ve geniş coğrafyalara yayılmış bir kahramanlık destanıdır. Alpamiş Destanının bu kadar geniş bir coğrafyaya yayılmış olması, destanı motifler açısından zengin kılmış ve destanın ortak Türk kültürü açısından önemini ortaya koymuştur. Birçok yönden incelemeye değer olan destanda ele alınan sayıların çokluk, güzellik, kahramanlık, asalet, güç, gizem vb. anlamlar içerecek şekilde incelikle kullanıldığı görülmektedir. Buradan hareketle Türklerin sayılara verdiği önem bir nevi atalar kültü olarak günümüze yansımaktadır denilebilir. Günümüzde de örneklerini sıkça gördüğümüz üçü, yedisi, kırkı vb. gibi sembolik günlerin eski Türk inancından İslam dinine geçtiği söylenebilir.

Dini simgelerin fazlasıyla tezahürünün bulunduğu destanda kullanılan sayılarda; üçler, beşler, yediler ve kırklar olarak adlandırılan ve Alevilikte Ali'nin evlatlarına duyulan sevgiyi anlatan imgeler mevcuttur. On iki sayısının kullanımı ve içerdiği anlam Kongırat boyunun Alevilikle olan bağını da göstermektedir. Yine aynı şekilde sıkça karşımıza çıkan kırk sayısının hem Türk kültüründe hem de İslam dinindeki yeri yadsınamayacak kadar önemlidir. Türk toplumu için belirli bir önem arz eden bu sayılar taşıdıkları önem derecesine göre destanın içine incelikle yerleştirilmişlerdir.

Kaynakça

- Arıkan, M. (2007). Türk Sözlü Kültür Geleneğinde Ayrıntılar-I Beş Silah, 1. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kurultayı Bildiri Kitabı, C. I, ss. 147-151.
- Ata Yıldız, N. (2015). Türk Dünyası Destancılık Geleneği ve Destanlar. Ankara: Akçağ.
- Çelik Şavk, Ü. (2013). Manas ve Maaday-Kara'da Sayılar, Milli Folklor Dergisi, S. 50, ss. 52-57.
- Çetinkaya, B. (2003). İhvân-ı Safâ Felsefesinde Sayıların Gizemi Üzerine Bir Çözüm Denemesi, Felsefe Dünyası, S. 37, ss. 87-121.
- Daşdemir, M. (2013). Türkçede Miktar Kavramı ve Sayı Sistemi, Turkish Studies, S. 8/13, ss. 309-336.
- Durbilmez, B. (2009). Türk Kültüründe ve Fütüvvet-Nâmelerde Dört Sayısı, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, S. 52, ss. 71-86.
- Ekici, M. (2014). Destan Araştırma ve İncelemelerinde Kullanılan Bazı Terimler Hakkında- II, Milli Folklor Dergisi, S. 54, s.18.
- Ergin, M. (2017). Dede Korkut Kitabı. İstanbul: Boğaziçi.
- Erol, Ş.S. (2012). Türkmen Efsaneleri Üzerinde Bir Araştırma (İnceleme-Metinler). Yayımlanmış Doktora Tezi. İzmir: EÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gabain, A.Von (1998). Eski Türkçenin Grameri. Çev.: Mehmet Akalın. Ankara: TDK.
- Güvenç, A. Ö. (2009). Kırk Sayısının Halk Edebiyatı Ürünlerinde Kullanımı Üzerine Bir İnceleme, A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S. 41, ss. 85-96.
- Hazar M., Şengönül M. (2012). Türk Kültüründe Sıfırdan Dokuza Kadar Sayı Adları ve Matematik Değerleri, BAL-TAM Türklük Dergisi, S.17, ss. 141-158.
- İnan, A. (1976). Eski Türk Dini Tarihi. İstanbul: Milli Eğitim.
- İnan, A. (1986). Tarihte ve Bugün Şamanizm. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Jirmunsky, V.M. (2011). Türk Kahramanlık Destanları. Çev. M. İsmail ve H. Arslan Erol. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Oğuz, M. Ö., Ekici, M., Aça, M., Düzgün, D., Akarpınar, R. B., Arslan M., Yılmaz, A. M., Ögüt Eker, G., Özkan, T. (2013). Türk Halk Edebiyatı El Kitabı. Ankara: Grafiker.

Öz Özcan, A. (2016). Alpamiş Destanında Mizahî Unsurlar, Modern Türklük Araştırmaları Dergisi, S. 3, ss. 31-49.

Parlıyan, A. Açıklamalı Kur'an-ı Kerim Meali. Konya: Konya Kitapçılık.

Schimmel, A. (2017). Sayıların Gizemi. İstanbul: Alfa İnceleme.

URL-1: <https://www.sabah.com.tr/aktuel/2013/02/28/7-rakaminin-sirri> (06.01.2018).

Yaman, M. (2001). Alevilik İnanç-Edeb-Erkân. İstanbul: Ufuk.

Yoldaş, F. (2000). Alpamiş Destanı. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.

Yörükhan, Y.Z. (2014). Müslümanlıktan Evvel Türk Dinleri Şamanizm. İstanbul: Ötüken.